

Міністерство освіти і науки України
Державний університет «Житомирська політехніка»
Факультет бізнесу та сфери обслуговування
Кафедра менеджменту, бізнесу та маркетингових технологій

Курс лекцій з навчальної дисципліни
«Бізнес-діагностика»

Тема 6. Діагностика виробничого потенціалу підприємства

Викладач: к.е.н. Сотник Ангеліна Анатоліївна

Житомир, 2024

1. Поняття, зміст і склад виробничого потенціалу підприємства

Виробничий потенціал підприємства – це сукупність ресурсів, створених для здійснення бізнесу, а також здатність підприємства до використання даних ресурсів в процесі виробництва.

Кількісні і якісні параметри цих ресурсів визначають виробничу спроможність підприємства. Виробничий потенціал підприємства характеризує можливість випуску продукції та надання послуг.

Всі елементи виробничого потенціалу слугують одній загальній меті, що стоїть перед підприємством. Сукупні елементи підприємства взаємопов'язані і взаємодіють. Виробничий потенціал повинен повністю відповідати вимогам, що пред'являються до виробничих систем.

Система економічних оцінок виробничого потенціалу підприємства включає:

1. потенційна річна виробнича потужність у розрахункових одиницях, розгорнута по видах основної й побічної продукції;
2. потенційний річний валовий обсяг випуску робіт, послуг (виторг), у грн.;
3. потенційна величина доданої вартості, умовно-чистої або кінцевої продукції, у грн.;
4. потенційний чистий річний доход/обсяг виготовленої чистої продукції;
5. потенційний річний балансовий прибуток від діяльності при можливих варіантах цінової стратегії підприємства, у грн.;
6. потенційний чистий прибуток після сплати податків, у грн.

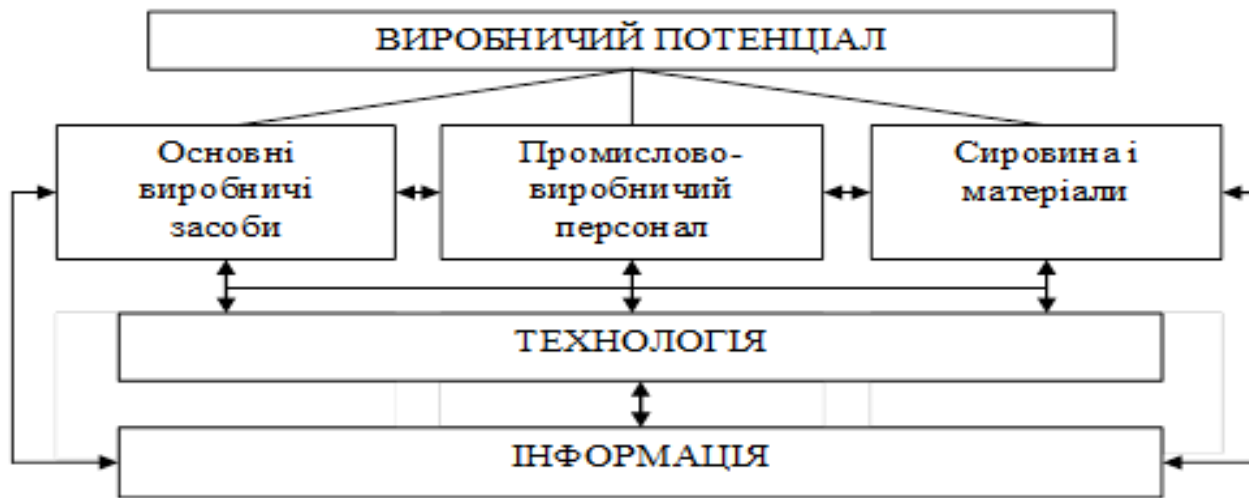

Рис. 1. Структура виробничого потенціалу промислового підприємства за визначенням С. О. Іщук

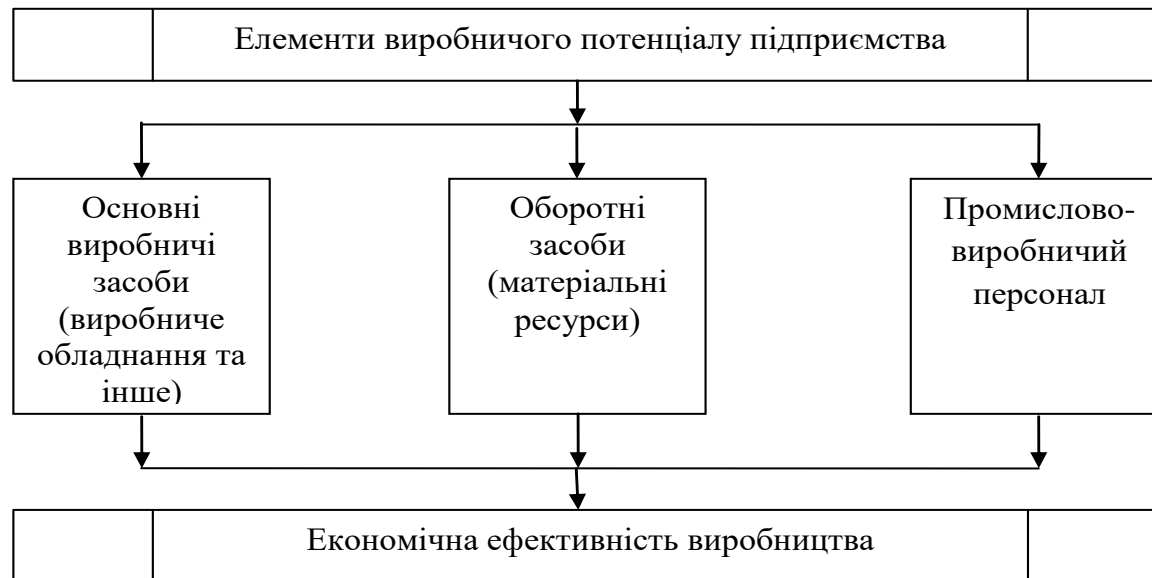

Рис. 2. Складові виробничого потенціалу підприємства за
Н. І. Татарінковою

Рис. 3. Основні складові виробничого потенціалу у досягненні стратегічних цілей розвитку підприємства

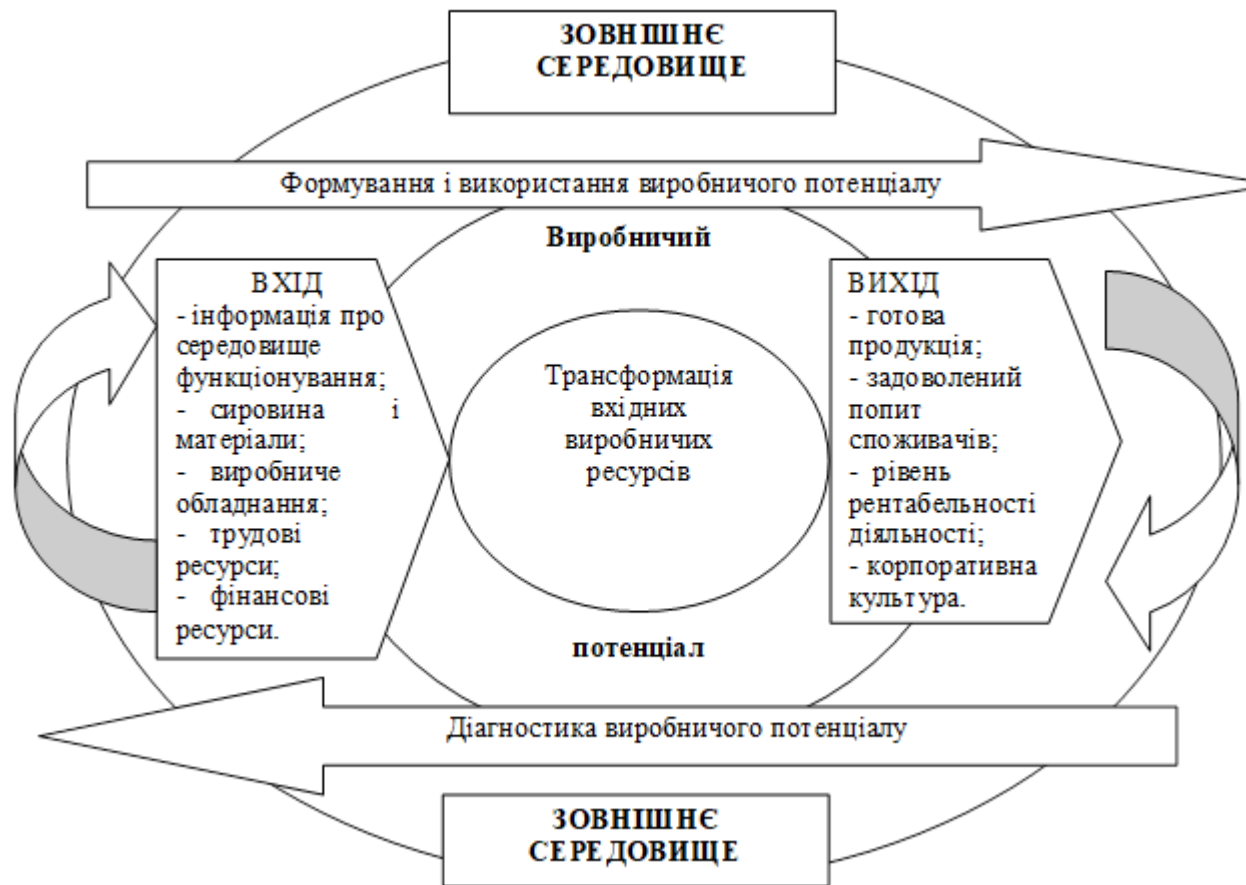

Рис. 4. Кругообіг виробничого потенціалу в системі «середовище- підприємство»

2. Теоретичні основи діагностики виробничого потенціалу підприємства

Таблиця.1. Структурна схема діагностики виробничого потенціалу підприємства

Елементи структури виробничо-технічного потенціалу	Критерії досягнення цілей
1. Обладнання, технічні засоби, будинки, споруди	1. Задоволення потреб ринку в конкурентоспроможній продукції
2. Технологія виробництва	2. Забезпечення якості та визначених попитом обсягів виробництва
3. НІОКР, інноватика	3. Удосконалення технології виробництва
4. Інфраструктура	4. Забезпечення диверсифікованості й інноваційного розвитку
5. Організація виробництва	5. Мінімізація витрат виробництва
6. Безпека виробництва	6. Раціональне використання сировинних і природних ресурсі, встановлених норм і нормативів
7. Екологічність виробництва	7. Забезпечення безпеки праці
8. Підсистема керування якістю	

Таблиця. 2. Система оціночних показників діагностування виробничого потенціалу підприємства

Напрямок дослідження	Показники оцінки виробничої складової	Показники оцінки матеріальної складової	Показники оцінки кадрової складової
Аналіз руху складових ВПП	Коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт приросту основних засобів	Коефіцієнт нерівномірності поставок матеріалів; коефіцієнт варіацій.	Коефіцієнт обороту по прийому, коефіцієнт обороту по вибуттю, коефіцієнт плинності кадрів; коефіцієнт сталості кадрів.
Стан складових ВПП	Коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності основних засобів; коефіцієнт використання парку наявного, встановленого, зданого в експлуатацію устаткування, показники що характеризують фонд часу використання устаткування; коефіцієнт використання виробничих потужностей.	Коефіцієнт забезпеченості матеріальними ресурсами фактичний; коефіцієнт забезпеченості матеріальними ресурсами плановий.	Середньорічне виробництво продукції одним працюючим; показники балансу робочого часу.

Методика визначення рівня ВПП містить у собі наступні етапи:

Підготовчий етап:

1. Визначення рівнів виробничого потенціалу підприємства й їхня характеристика (таблиця).
2. Розробка узагальнюючих і часткових показників оцінки ефективності використання виробничого потенціалу підприємства по видах (основні й оборотні фонди, трудові ресурси).
3. Визначення граничних значень показників, наведених у п. 2. з урахуванням рівнів виробничого потенціалу підприємства, певних у п. 1.

Рівень ВПП	Позначення	Коротка характеристика
Високий рівень ВПП	А	Підприємство перебуває у стані абсолютної рівноваги по всіх складових у відповідності з усіма критеріями оцінки
Середній рівень ВПП	В	Підприємство успішно існує в бізнесі, є труднощі, які переборюються, тому що працюють механізми адаптації
Низький рівень ВПП	С	Наявність хронічних порушень більшості параметрів всіх функціональних складових: проблеми із забезпеченням підприємства сировиною, матеріалами, трудовими ресурсами, неефективне їх використання.

Оцінка стану виробничої складової:

- **зношення основних засобів.** Даний показник визначається відношенням суми зношування основних фондів до їхньої первісної вартості. Рівень цього показника для оцінки ВПП може мати наступну шкалу:

- Рівень ВПП А - менш 50% - помірний;
- Рівень ВПП В - 51-69 % - потребуючі відновлення;
- Рівень ВПП С - 70 % і більше - значний.

- **співвідношення коефіцієнтів оновлення й вибуття основних засобів.** Коефіцієнт відновлення розраховується як відношення вартості основних засобів, що надійшли, до вартості основних засобів на кінець року. Коефіцієнт вибуття розраховується як відношення вартості вибулих основних засобів до вартості основних засобів на початок року. Якщо відновлення основних виробничих засобів випереджає вибуття, то йде процес «випередження», тобто варто припускати, що основні засоби не тільки підтримуються в працездатному стані, але й відбуваються процеси істотного відновлення або розширення виробничої бази. СРівень цього показника для оцінки ВПП має наступну шкалу:

- Рівень ВПП А - = 1;
- Рівень ВПП В - 0,5 - 1;
- Рівень ВПП С - < 0,5.

- **фондовіддача.** Даний показник визначається відношенням виторгу від реалізації продукції до середньорічної вартості основних засобів. Зростання фондовіддачі є одним з факторів інтенсивного зростання обсягу випуску продукції. Рівень цього показника для оцінки ВПП має наступну шкалу:

- Рівень ВПП А - > 1;
- Рівень ВПП В - = 1;
- Рівень ВПП С - < 1.

Оцінка стану матеріальної складової:

- **частка змінних витрат у собівартості продукції.** Оцінюючи даний показник, безсумнівно, потрібно мати на увазі, що структура собівартості має яскраво виражені галузеві особливості. Рівень цього показника для оцінки ВПП має наступну шкалу:

- Рівень ВПП А - 80 % і більше;
- Рівень ВПП В - 50 % - 79 %;
- Рівень ВПП С - < 50 %.

- **співвідношення зміни цін на сировину, матеріали й зміни цін на продукцію.** У випадку якщо значення даного співвідношення більше одиниці - це співвідношення називається «диктат постачальника». Якщо значення показника дорівнює одиниці - це «співвідношення рівнодення». Якщо ж значення даного співвідношення менше одиниці - це вже «диктат виробника». Рівень цього показника для оцінки ВПП має наступну шкалу:

- Рівень ВПП А - < 1;
- Рівень ВПП В - = 1;
- Рівень ВПП С - > 1.

- **матеріаловіддача.** Даний показник визначається як відношення виторгу від реалізації продукції до матеріальних і прирівнених до них витрат у собівартості продукції. Рівень цього показника для оцінки ВПП має наступну шкалу:

- Рівень ВПП А - >1,5;
- Рівень ВПП В - 1 - 1,5;
- Рівень ВПП С - < 1.

Оцінка стану кадрової складової:

- співвідношення коефіцієнта обороту по прийому й коефіцієнта обороту по вибуттю. Коефіцієнт обороту по прийому визначається відношенням числа прийнятих за певний період часу до середньоспискової чисельності протягом досліджуваного періоду. Коефіцієнт обороту по вибуттю визначається відношенням числа звільнених за певний період часу до середньоспискової чисельності протягом розглянутого періоду. Економічне значення отриманого співвідношення говорить про збалансованість, динамічну рівновагу у формуванні трудових ресурсів підприємства. Рівень цього показника для оцінки ВПП має наступну шкалу:

- Рівень ВПП А - > 1 ;
- Рівень ВПП В - $0,5 - 1$;
- Рівень ВПП С - $< 0,5$.

- професійний склад кадрів. Присвоєння зазначеної якісної характеристики здійснюється на основі експертної оцінки. Рівень цього показника для оцінки ВПП має наступну шкалу:

- Рівень ВПП А - відповідає потребі;
- Рівень ВПП В - необхідно навчання й відновлення персоналу;
- Рівень ВПП С - не відповідає потребам, необхідно радикальне відновлення персоналу.

- зміна продуктивності праці працюючого. Продуктивність визначається відношенням обсягу виробленої продукції до середньоспискової чисельності працюючих. Потім розраховується зміна продуктивності як відношення продуктивності поточного періоду до продуктивності попереднього періоду. Рівень цього показника для оцінки ВПП має наступну шкалу:

- Рівень ВПП А - $> 10 \%$;
- Рівень ВПП В - $0 - 10 \%$;
- Рівень ВПП С - < 0 .

4. Присвоєння кожному значенню показника, що попали в інтервал, бальної характеристики.

5. Визначення мінімального й максимального значення бальної шкали в межах використовуваної групи показників.

Шкала значень може виглядати наступним чином:

- Коефіцієнти рівня ВПП А - 10 балів;

- Коефіцієнти рівня ВПП В - 6 балів;

- Коефіцієнти рівня ВПП С - 2 бали.

Максимальне значення шкали - 30 балів ($10 \cdot 3$), де 10 – максимальний бал по розрахованих коефіцієнтах кожної структурної групи; 3 - кількість показників, що характеризують кожну зі складових ВПП.

Мінімальне значення шкали - 6 балів ($2 \cdot 3$), де 2 - мінімальний бал по розрахованих коефіцієнтах кожної структурної групи; 3 - кількість показників, що характеризують кожну зі складових ВПП.

6. Присвоєння інтервалам, наведеним у п. 3, бальних значень. Рекомендується проводити дану градацію, використовуючи метод експертної оцінки. Наприклад, **розглянуте підприємство можна віднести в розряд з високим рівнем виробничого потенціалу** при наступних значеннях коефіцієнтів, що розраховують:

• всі три коефіцієнти - коефіцієнти рівня ВПП А;

• два коефіцієнти - коефіцієнти рівня ВПП А, один коефіцієнт - коефіцієнт рівня ВПП В.

Підприємство можна віднести в розряд із середнім рівнем виробничого потенціалу при наступних значеннях коефіцієнтів, що розраховують:

• два коефіцієнти - коефіцієнти рівня ВПП А, один коефіцієнт - коефіцієнт рівня ВПП С;

• один коефіцієнт - коефіцієнт рівня ВПП А, один коефіцієнт - коефіцієнт рівня ВПП В, один коефіцієнт - коефіцієнт рівня ВПП С;

• два коефіцієнти - коефіцієнти рівня ВПП В, один коефіцієнт - коефіцієнт рівня ВПП А;

• всі три коефіцієнти - коефіцієнти рівня ВПП В;

• два коефіцієнти - коефіцієнти рівня ВПП В, один коефіцієнт - коефіцієнт рівня ВПП С.

Підприємство можна віднести в розряд з низьким рівнем виробничого потенціалу при наступних значеннях коефіцієнтів, що розраховують:

• два коефіцієнти - коефіцієнти рівня ВПП С, один коефіцієнт - коефіцієнт рівня ВПП А;

• два коефіцієнти - коефіцієнти рівня ВПП С, один коефіцієнт - коефіцієнт рівня ВПП В;

• всі три коефіцієнти - коефіцієнти рівня ВПП С.

На основі даних міркувань були визначені граничні значення бальної шкали:

- рівень ВПП А - 26 - 30 балів;

- рівень ВПП В - 14 - 22 бала;

- рівень ВПП С - 6 - 14 балів.

Розрахунковий етап містить у собі наступні дії:

1. На основі вихідних даних визначаються значення коефіцієнтів по складової ВПП із метою присвоєння відповідних балів;
2. Підсумуються бали по складової ВПП;
3. Визначається характеристика ВПП підприємства залежно від отриманих балів і значимості складової ВПП.

Вимоги до методики діагностики рівня виробничого потенціалу :

- придатність методики для використання її як окремими промисловими підприємствами, так і при комплексному вивченні тенденцій у галузі, регіоні й т.д.;
- структурованість, що дозволяє чітко виділити й сформулювати проблеми в управлінні виробничим потенціалом, що підлягають рішенню;
- доступність розуміння результатів всім персоналом підприємства.

Рекомендована література:

1. Гетьман О. О. Економічна діагностика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Український держ. хіміко-технол. унт, Дніпропетр. ун-т екон. та права. К. : Центр навчальної літератури, 2007. 306 с.
2. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика. 2-ге вид. [текст] : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2017. 456 с.
3. Куліков П. М. Діагностика стану підприємства : навч. посібн. Х. : ХНЕУ, 2011. 227 с.
4. Швиданенко Г. О., Дмитренко А. І. Бізнес-діагностика підприємства : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2013. 448 с